AKTUALITEITEN

ANTWERPEN 1

TIJDSCHRIFT

B.A.S.T.T. vzw
Secretariaat
Campinaweg, 10
2960 Brecht
tel: 03- 636.29.38.
fax: 03- 636.28.94.

verschijnt driemaandelijks

verantwoordelijke uitgever
Dré Darden, Campinaweg 10, 2960 St.-Job-in-'t Goor

BASTT vzw

nummer 59 - juni 1996

VNPARALLEL'D.

FANTASTICAL.

THE MOST ASTONISHING

SITE IN LONDON.

Come watch us rebuild SHAKESPEARE'S GLOBE THEATRE from green oak, water reeds, sand, lime putty and goat hair. 10 till 5 o'clock daily, Bankside, Southwark SE 1.

And resolve to be amaz'd

INHOUDSOPGAVE

BASTT - juni 1996

1. RECONSTRUCTIE GLOBETHEATER LONDON

2. INHOUD - BASTT-NIEUWS

3. - 7. LODE IVO
Rose Werckx - Frank Peeters

9. - 12. O.I.S.T.A.T. Theatertechnische dagen in GRAZ
Ivo Kersmaekers

13. - 20. VEILIGHEID ? (vervolg)
Rinus Bakker

21. - 23. UIT DE THEATERPERIODIEKEN
Dré Darden

25. - 27. UIT DE THEATERPERIODIEKEN
Jacques Berwouts

29. - 31. LODE IVO
Dré Darden

31. VARIA

32. T.T.-GIDS 1996

PUBLICITEIT: A.D.B.(8) - DESIGN EXPRESS (28) - TRANS EUROPEAN MUSIC (28)
DERVAUX (12) - DE REUS (24) - CORNET SEATING SYSTEMS (31)

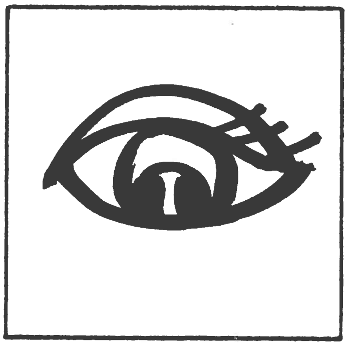

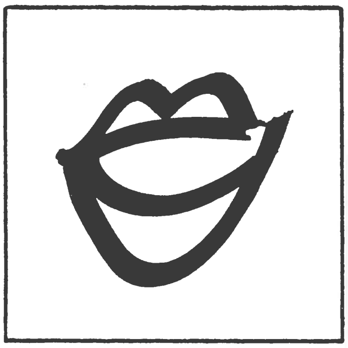

BASTT-AGENDA 1996-1997 EN T.T.-GIDS 1996

Deze maand verschijnen twee publicaties van BASTT!
Het grote succes van onze agenda heeft ons ertoe aangezet hiermee verder te gaan. Vanaf september kan je er alle afspraken in noteren.
Dit jaar verschijnt opnieuw de fel begeerde T.T.-gids.
De vorige uitgave dateert reeds van 1992.
Het spreekt vanzelf dat het adressenbestand van de toeleveringsbedrijven evenals van de theaterzalen en gezelschappen aangepast en uitgebreid is.
De agenda en de T.T.-gids worden ook ditmaal weer gratis bij de BASTT-leden thuis bezorgd.
Losse nummers zijn te verkrijgen op het secretariaat.

Voor de agenda betaal je 100,- BF + de verzendingskosten,
voor de T.T.-gids 350,- BF + de verzendingskosten.

Men zegge het voort, MEN ZEGGE HET VOORT !!!

L O D E   I V O

De laatste tentoonstelling van het seizoen 1995-96 in het Provinciaal Centrum Arenberg was gewijd aan de toneeldecorateur en kunstschilder Lode IVO, een figuur die voor en na wereldoorlog-II het toneelbeeld van de Antwerpse stadsschouwburg, het Koninklijk Jeugdtheater en de Koninklijke Vlaamse Opera bepaalde.

In de tentoonstelling kon je de operadecors, schilderijen, enkele theaterdecors en persoonlijke objecten bewonderen.
Toch bleef ik op mijn honger zitten.
Dit boeiende figuur verdient een feestmaal: deze tentoonstelling was maar een voorgerecht.
Had de kok niet de nodige ingrediënten?
Misschien niet. Ivo's werk bleef maar fragmentarisch bewaard (een brand in zijn decoratelier is hier de oorzaak), bovendien werden de meeste dokumenten niet gedateerd.
Toch mogen deze feiten geen dwarsliggers zijn om een diepgaande studie aan te vatten.
Een positief initiatief was de uitgave van een catalogus, waarin o.m. Frank Peeters een boeiende situatieschets geeft onder de titel "Vijfenzeventig jaar scenografie en decorbouw in Vlaanderen".

Bij de opening van de tentoonstelling was Lode IVO zelf aanwezig.
Flarden van herinneringen werden opgehaald door zijn vroegere hoofdmachinist Dré Darden: het zijn niet alleen mooie verhalen, maar ze vormen een gedeelte van de spiegel van een opmerkelijke loopbaan.

Beide teksten zijn niet in de handel verkrijgbaar: daarom worden ze in dit nummer integraal weergegeven.

Rose Werckx.

"PEER GYNT" H.Ibsen
Regie: Ben Royaards
Decor: Lode Ivo
K.N.S. 1942-44

VIJFENZEVENTIG JAAR SCENOGRAFIE EN DECORBOUW IN VLAANDEREN
EEN SITUATIESCHETS

Het Vlaamse theater beschikt nauwelijks over een geheugen. Daarom is ieder initiatief dat hieraan tracht te verhelpen welkom, het weze nog zo bescheiden.

Tussen de schaarse historische aanzetten die in de voorbije decennia zijn aangedragen - waardoor toch zoiets als een grondplan het Vlaamse theaterverleden aanwijsbaar werd - bleef de scenografie grotendeels afwezig.
Het initiatief om in het parallelprogramma van het Vlaams-Nederlandse Theaterfestival 1992 het beroep van de scenograaf centraal te plaatsen en de avant-garde vormgever René Moulaert (1901-1965) voor de vergetelheid te behoeden, was even lovenswaardig als zeldzaam. Nochtans werd de toeschouwer de voorbije eeuw als nooit tevoren geconfronteerd met een evoluerend toneelbeeld. Bevrijd van de behoefte om met een peilloos perspectief te verbluffen, om via de misleidende magie van het trompe-l'oeil de illusie van het driedimensionele object te creëren, bevrijd vooral van het inspiratieloze opleveren van zoveel vierkante meter "bos" of "vergezicht" van het zoveelste "renaissancepaleis" of "tuin met bijbehoren", ontwikkelde de decorateur zich tot scenograaf, van gedwee aankleder van het speelvlak tot volwaardig medewerker aan het artistieke eindresultaat.

Lode Ivo heeft deze overgang van kunde naar kunst van nabij meegemaakt. Toen hij tijdens WO-I in dienst trad bij Proost en Mees, werd daar nog goeddeels gewerkt zoals in de negentiende eeuw. Van decorbouwer werd in de eerste plaats métier verwacht. Een succesvol decor moest voor alles verbluffen: de illusie perfecter, de fantasie tastbaarder, het exotisme vreemder, dat waren de richtsnoeren van zijn arbeid.
Het verstrooien van het burgerlijke publiek was de primordiale bestaansreden van het theater en hierin was er voor de decorateur een niet onbelangrijke rol weggelegd. Het blinkende bladgoud, het verhullende stucwerk en de sensueel-rode pluche die het 19de-eeuwse auditorium zijn typisch aanzien geven, werd op het toneel qua weelderigheid minstens evenaard en, waar de middelen het toelieten, overtroffen.

Het was het hoogtij van het eclecticisme en de neo-stijlen. De kunstenaar bootste na, kopieerde en camoufleerde en de decorateurs ontsnappen niet aan dit klimaat, wel integendeel. Hun ateliers draaiden op volle toeren en stelden tientallen ambachtslui te werk; niet zelden werden decoratiewerken voor een produktie uitbesteed aan diverse ateliers waarbij sommige een onderdeel van het decor als specialiteit hadden.
De reusachtige oppervlakten die er moesten beschilderd worden (500 tot 1000 vierkante meter per decor) en de beperkte opleveringstijd maakten deze arbeidsverdeling vaak noodzakelijk.
Tot een flink eind na WO-I is er sprake van een vrij besloten ambacht waar de leden hun vaardigheden aan elkaar overdroegen zonder daarbij enige substantiële invloed te ondergaan van ontwikkelingen in de kunst, c.q. de schilderkunst.
Het ruime publiek kende de decorateur enkel via zijn werk: op de affiches komt zijn naam niet of slechts uiterst zelden voor en ook de recensenten vermelden hem haast nooit.
Wanneer omstreeks de eeuwwisseling "het ruimtelijke beeld" in het theater niet langer moet dienen om de toeschouwer een getrouwe en herkenbare copie van de werkelijkheid te geven, kan het zich vullen met "innerlijke betekenissen, externe verwijzingen, abstracte connotaties" (M. Van Kerkhoven, 1992, P.17).
Aan de basis van deze grootse scenografische veranderingen in deze eeuw liggen twee tijdgenoten, de Zwitser Adolphe Appia (1862-1928) en de Brit Edward Gordon Craig (1872-1966).
Het volstrekt revolutionaire van hun ideeën gekoppeld aan toevallige omstandigheden dwong beiden veeleer in een theoretische rol. Appia beschikte nooit over een theater en Craig stond nooit aan het hoofd van een theater zoals hij er voor zichzelf een droomde. Tussen droom en daad stonden (en staan) ook voor de scenograaf vele praktische bezwaren in de weg. Toch markeren hun theoretische geschriften een keerpunt van waar er geen weg terug meer mogelijk was.. De invloed die er van Appia's "La mise-en-scène du drame Wagnérien" (1895) en "La musique et la mise-en-scène" (1899) is uitgegaan op de scenografie voor operaprodukties is onnoemelijk groot en dient hedendaagse theaterscenografen nog steeds tot inspiratiebron.
Meer nog dan in het teksttheater waar de dramatische pretekst (nog) vaak ondubbelzinnig refereert aan een werkelijkheid buiten

het theater, bevordert de afwezigheid van een dergelijke "levenslijn" in het muziektheater (het libretto is er vaak niet meer dan een flinterdun excuus voor de muziek) het anti-illusoire karakter van het toneelbeeld. Appia spreekt van "des espaces rythmiques", grootse abstracte architecturen die onder invloed van een uitgekiende en a-functionele verlichting er voor zorgen dat het samenspel tussen de subjectiviteit van de personages en de omgeving waarin zij zich bewegen maximaal gestalte krijgt.
Ook bij Lode Ivo is dit onderscheid in zijn werk voor het muziek- respectievelijk het teksttheater opvallend aanwezig. Ook zijn opera-scenografie wordt gekenmerkt door een zuinig gebruik van kleur: er wordt gewerkt met een beperkt palet, kleur wordt massief toegepast, neigend naar monochromie. En ook hier anti-illusie, sfeerschepping in plaats van veristische weergave. Wanneer J. Alterdinger in 1912 in zijn "Handbuch für Theatermalerei und Bühnenbau" in een tabel nog steeds exacte richtlijnen geeft voor de kleurencompositie voor landschappen (bv. Felsen/sonniger Tag: grau Violett mit rötl. Neapelgelb) heeft dit iets van een paleontologisch relict.

De extase van het expressionisme met zijn over elkaar heenvallende vlakken, vierkanten en rechthoeken, vertikaal en diagonaal mobiel, zoals gepropageerd door de Duitse avant-garde, is in het oeuvre van Ivo slechts zijdelings aanwezig. Overigens dateren de beroemdste Vlaamse vormexperimenten in expressionistische en constructivistische trend (met adecoratieve stellages en bewegende mechanica) van de jaren twintig toen René Moulaert zijn revolutionaire decors ontwierp voor het Vlaamsche Volkstoneel en het Théâtre du Marais.

Wanneer Ivo medio jaren dertig voorgoed aantreedt als decorontwerper, stellen we zowel in Nederlandstalig als in Franstalig België een meer gematigde omgang met deze radicale scenografie vast.
Na de roes van de ongebreidelde verbeelding vinden we op het Vlaamse toneel een soberheid terug, een bovenreële ruimte waarin de acteur bij voorkeur suggestief de symbolen van mens en wereld overdraagt. Schoolvoorbeeld voor deze benadering van toneelspeelkunst en toneelbeeld vinden we in de Antwerpse KNS tijdens het directoraat van Joris Diels (1935-1938, 1940-1944), die echter zonder enige twijfel in belangrijke mate schatplichtig is aan het stijltheater van Jan Oscar de Gruyter (1885-1929).

LODE IVO

Het komt ons voor dat ook Lode Ivo zich op deze stilistische middenweg het beste thuisvoelde. Samen met o.a. Frans Dille, de jonggestorven Lon Landau (1916-1944), Antoon Marstboom, August Masson, May Néama, John Pira, Wyda Westerman en Lode Sebregts bepaalde hij voor en na WO-II het toneelbeeld van de Antwerpse stadsschouwburg, het Koninklijk Jeugdtheater en de Koninklijke Vlaamse Opera. Gedurende meer dan een halve eeuw heeft hij in de meest letterlijke zin vorm gegeven aan het Vlaamse muziek- en teksttheater (om maar te zwijgen van zijn medewerking aan de televisie en de tekeningen en schilderijen die hij uit pure arbeidsvreugde maakte). Het is in deze kolossale werkzaamheid dat Lode Ivo's eerste betekenis voor de Vlaamse scenografie begrepen ligt. Het uitgevoerde werk, de honderden decors, ontkwamen echter niet aan de onwrikbare wetmatigheid waaraan het theater als zodanig zowel zijn kwetsbaarheid als zijn kracht ontleent: de vergankelijkheid van de theatrale voorstelling.
In de mate dat deze tentoonstelling een noodzakelijke bouwsteen aandraagt voor de reconstructie van het Vlaamse theatergeheugen, is ze dan ook meer dan een hulde aan een vooraanstaand en veelzijdige vakman-kunstenaar.

Frank PEETERS

(vervolg pagina 29)

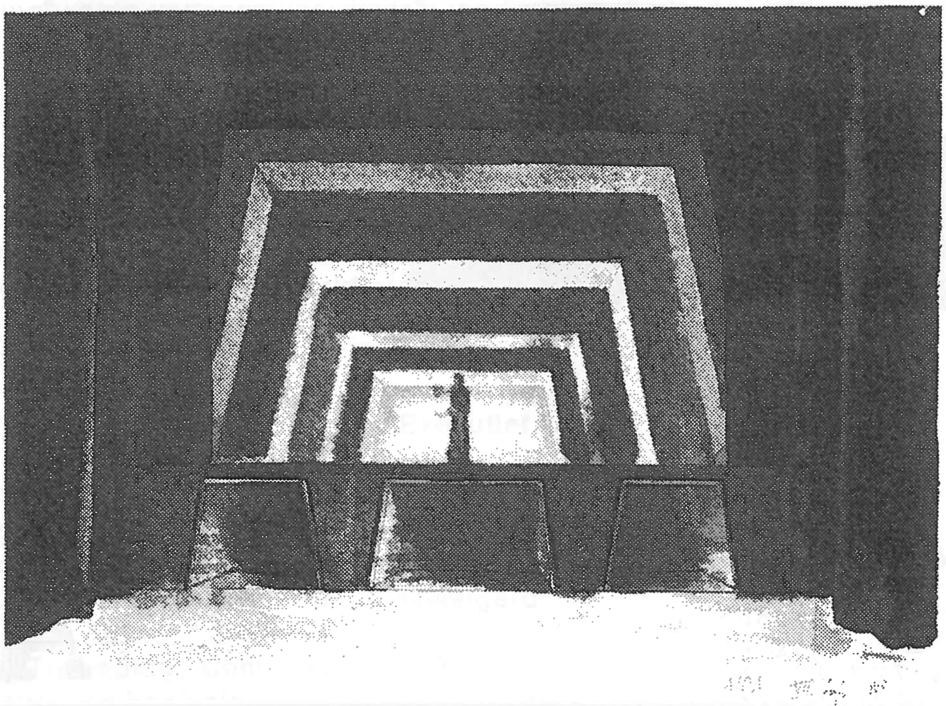

"AÏDA" Verdi
Decor: Lode Ivo

Volledig Belichtingsgamma

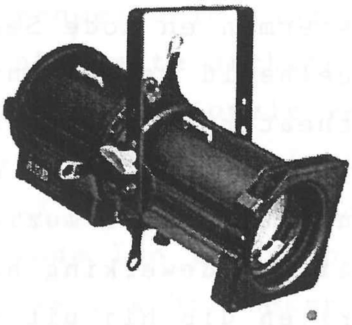

- Lichtregelaars
- Dimmers
- Schijnwerpers
- Toebehoren

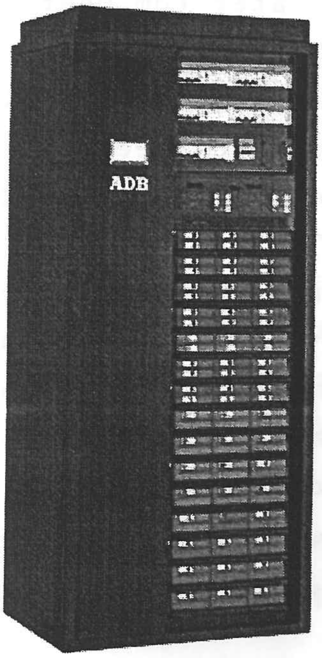

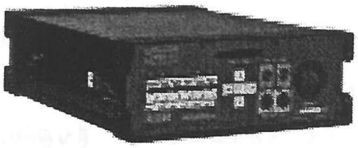

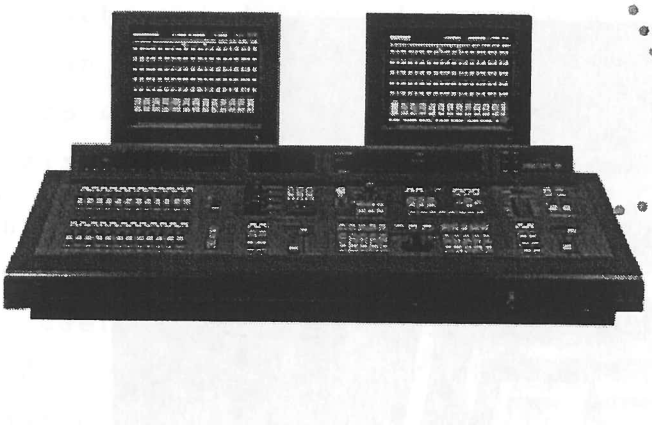

ADB - Uw partner voor licht

Leuvensesteenweg, 585
B-1930 • Zaventem
tel.: 32/ 2/ 722 17 11
fax: 32/ 2/ 722 17 64

ADB
A Siemens Company

Verslag van de vergadering van de OISTAT Technology Commission, Graz 10, 11 en 12 April 1996

Traditioneel werd de bijeenkomst ingezet met een korte receptie in de Opera van Graz, met aansluitend een technische rondleiding door het operagebouw.
's Avonds kon men er een voorstelling bijwonen van West Side Story.
Al dit plezier was niet voor mij weggelegd, aangezien ik wegens een middagvoorstelling in Antwerpen slechts laat op de avond met de nachtvlucht Graz wist te bereiken.

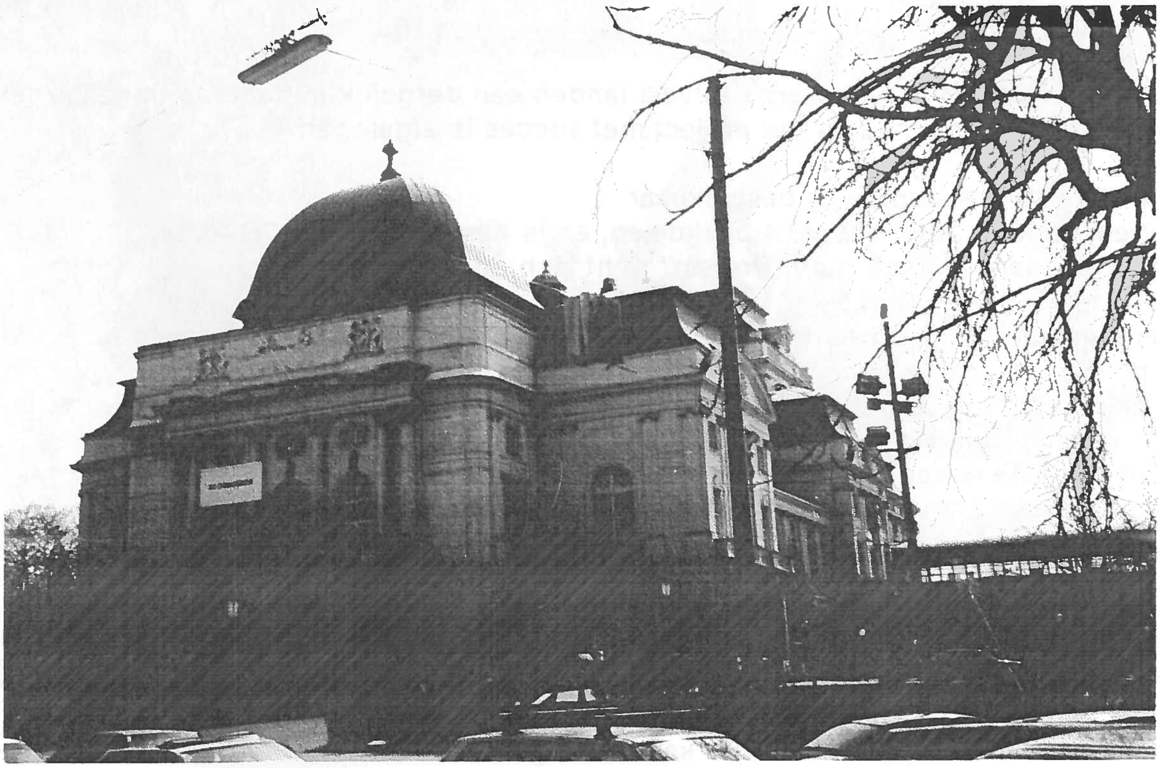

Opera van Graz.

De volgende ochtend konden wij dan, na een tramrit dwars door de stad, elkaar ontmoeten in de Grazer Messe Hallen, waar behalve de OISTAT-vergadering ook een theatertechnische beurs en verschillende andere manifestaties plaats vonden.
Op vergadering waren vertegenwoordigers van Oostenrijk, Nederland, Engeland, Zwitserland, Taiwan, Finland, Estland, Polen, Joegoslavië, Duitsland, Tjechië, USA, Frankrijk, Hongarije en natuurlijk België.
Hoewel ik geen van deze mensen ooit gezien had, kon ik toch enkele begroeten als oude vrienden, dankzij de contacten die wij via het internet met elkaar onderhouden.

De vergadering werd geopend door de voorzitter van de commissie, Bill Graham, waarna iedereen zichzelf en zijn land kon voorstellen aan de anderen.
Na het voorlezen van de verontschuldigingen en het goedkeuren van het verslag van de vergadering in Gothenburg, kon worden overgegaan tot het eerste punt van de vergadering:

1. Berichten van de vergadering van het Executief Comité in Luzern.

- Nieuwe leden:
Taiwan, Joegoslavië en Iran hebben zich kandidaat gesteld als lid van de OISTAT.
Taiwan en Joegoslavië zijn voorlopig toegelaten in afwachting van de volgende stemming, het lidmaatschap van Iran is geweigerd.

- Vergadering Technology Commission 1997:
Nog geen enkel land heeft zich aangeboden als gastland.

- Education Commission:
Heeft zich opgesplitst in een artistieke en een technische vleugel.
Ze hebben de Technology Commission aangezocht om de technische training te helpen coördineren.
Er zal in dat verband een gezamenlijke vergadering belegd worden in Amsterdam.

- Volgende bijeenkomst Executief Comité zal plaats hebben in maart '97 in Pitsburg, USA.
De Technology Commission zal daar ook bijeen komen.

2. De Theateratlas

Bij een rondvraag bleek dat reeds in veel landen een dergelijk initiatief is opgestart, maar dat slechts in een paar het project met succes is afgelopen.

- De Zwitserse theateratlas is beschikbaar
- De Nederlandse atlas beslaat 4 boekdelen, en is beschikbaar op CD-ROM.
- Het Amerikaanse "Tech Rider Project" richt zich meer tot producers.

Andere landen zijn ook bezig geweest met een dergelijk project uit de grond te stampen, maar
- Tsechië heeft nog veel materiaal liggen van een project uit de jaren tachtig, en er is belangstelling om er aan verder te werken.
- In Joegoslavië is een poging gedaan om een database met technische specificaties op te starten.
- De Belgische database is in de uitvoeringsfase blijven steken wegens gebrek aan belangstelling en fondsen.

Het blijkt dat de meeste projecten stranden op het "te volledig" willen zijn.
Daarom vraagt de commissie zich af wat er minimum in zo'n database moet staan.
Behalve een duidelijk en correct plan en enkele maten en cijfers, is het belangrijk te vermelden waar en bij wie meer info kan verkregen worden.
Iedereen is het er over eens dat een wereldwijde standaardisatie van de aangeboden informatie nuttig is als argument om aan fondsen te komen om het project uit te voeren.

Een ander punt behelst het updaten en beschikbaar stellen van informatie.
Algemeen wordt de wens uitgesproken om de atlas beschikbaar te stellen via het internet.
Dit is alweer een argument om de hoeveelheid informatie niet te groot te laten worden.
Links in de atlas zouden naar meer specifieke informatie kunnen voeren.

Om vlot te kunnen werken wordt een sub-commissie opgericht, waarvan de leden onderling contact zullen onderhouden via het internet, en zo tot een internationale proberen te komen.

Tot slot geeft Louis Janssen een demonstratie van de nederlandse Theater Atlas op CD-ROM.

3) Roemenië

De Roemeense collega's vragen naar info over organisatorische structuren in de theaters in het westblok.
Sinds de politieke en economische omwentelingen daar, is het voor hun financieel onmogelijk geworden om theater te maken, en vragen daarom tips om te economiseren.

De vergadering ziet twee verschillende gebieden waarop bespaard kan worden:
- Structureel: minder mensen hebben meer functies, polyvalentie
- Technisch: investeren in machines, hijstoestellen, hydrolica, computers, en zo personeel uitsparen.

Het lijkt interessant een congres over "economisch theater maken" op te zetten, en hierop specialisten ter zake uit te nodigen, maar aangezien de Roemeense afgevaardigde niet aanwezig is, wordt op zijn goedkeuring gewacht.

Groepsfoto.

4) Opleiding

Gezien recente ongevallen met ingehuurd personeel (o.m. in Engeland), vraagt de commissie zich af aan welke eisen men moet voldoen om de diverse diploma's te halen.
De Commissie Opleidingen wordt gevraagd welke qualificaties men in diverse landen moet hebben om bepaalde technische functies uit te oefenen.
Het is gebleken dat bij het inhuren van personeel zonder de nodige certificaten het theater verantwoordelijk kan stellen voor de opleiding van dat personeel.
Veiliger is het personeel in te huren via een uitzend-firma.
In dat geval is die firma verantwoordelijk voor de opleidingen.

5) Een standaard voor theatertechnische uitrusting

Prof. Bruno Grösel stelt de nieuwe Oostenrijkse Stage Equipment Standard voor.
Aangezien het ook in Oostenrijk steeds moeilijker werd door de standaardbomen het bos nog te zien, en naar aanleiding van nieuwe, voor theaters totaal absurde liftenwet, besloot de Österreichischen Theatertechnischen Gesellschaft in samenwerking met de universiteit van Wenen een volledig nieuwe standaard op te stellen, die dan van kracht zou worden in álle Oostenrijkse theaters.
Het is nu zover, en de Prof. Grösel stelt voor deze standaard in te voeren als Europese standaard.
Hiervoor is het nodig dat de Standaardisatie organismes van de verschillende lidstaten deze Stage Equipment Standard aanvaarden als nationale standaard.
De verschillende OISTAT-centers zullen in dit verband gecontacteerd worden.
Ook Taiwan is geïnteresseerd in de Europese standaard.

6) Veiligheid in het theater

Mr. Kevin Sivyer, Safety Manager bij de Royal Shakespeare Company, houdt een lezing betreffende het toepassen van de nieuwe Europese wetgeving terzake in het theater.

7) Demonstratie van de OISTAT web-sites op het internet

Naar aanleiding hiervan wordt aangedrongen bij alle leden om een internet-account aan te schaffen, om communicatie via email en IRC tussen alle betrokkenen mogelijk te maken.
Voorts wordt er op aangedrongen dat de commissieleden zo lang mogelijk dezelfde blijven, en dat men streeft naar een geografische samenwerking (bvb: Azië, Zuid Amerika, Zuidelijk Halfrond).

8) Nieuwe publikaties

De twee nieuwe versie van het woordenboekje New Theater Words gaat door.
Het gaat om een Baltische versie met hierin de talen Engels, Russisch, Zweeds, Fins, Noors, Deens, Ests, Lets en Litouws, en een Slavische/Oost Europese versie met hierin de talen Engels, Frans, Russisch, Duits, Pools, Tjechs, Hongaars, Roemeens en Sloveens.

9) Volgende vergadering

Geen van de leden landen heeft zich reeds kandidaat gesteld als gastland.
Mogelijkheden zijn Polen, Londen of Berlijn, maar geen van deze uitnodigingen is officieel.
Ook aan mij werd gevraagd of België misschien kandidaat zou willen zijn.
Zodra sponsors zich melden zal ik dat zeker aan de OISTAT doorgeven.

Ivo Kersmaekers

Sylvère Derveaux
alle weefsels voor dekor
grote breedten
Kapellestraat 17
B-8720 Wakken
056/ 60 22 53 - fax / 60 82 35

VEILIGHEID ?

DEEL 2

VEILIGHEID IN DE ENTERTAINMENT- INDUSTRIE

In het vorige artikel (Aktualiteiten n° 58) over dit onderwerp is de 'getalsmatige' onderbouwing van de technische veiligheid van heiskranen aan de orde gekomen. In dit deel zal daar wat verder op worden ingegaan, alsmede op onze houding ten opzichte van veiligheidseisen. Zo is het werken met alom bekende 'theatertakels' een risicovollere aangelegenheid dan het gebruik van de standaardtakel zoals die in de industrie gebruikt wordt. Ook bij het gebruik van trekkenwandinstallaties is de stand van de technische kennis die op dit moment beschikbaar is vaak onvoldoende en vertoont de wettelijk vereiste documentatie nog hiaten.

VEILIGHEID ALS GEDRAG OF WERKHOUDING

Het is zeer moeilijk om iets te zeggen over de invloed van de menselijke factor in dit geheel. Voor het beschrijven dan wel invullen van de rol van de mens in het arbeidsproces zijn ergonomen, ergometristen, sociologen, psychologen, pedagogen, antropologen, biologen, fysiologen, medici, en zelfs filosofen en theologen al vele decennia in de weer, maar vrijwel altijd lopen zij achter de ontwikkelingen en mogelijkheden die door de technologen worden aangeboden, aan.

De invloed van het gebruik van drank of drugs, en de vermoeidheid ten gevolge van lange werktijden zijn ook terreinen waarop de Arbowet de verantwoordelijkheden bepaalt.

In dit artikel zullen we ons echter beperken tot de veiligheidseisen aan de technische installaties, die onze hulpmiddelen en werktuigen zijn bij het uitvoeren van hijswerkzaamheden, en aan onze omgang daarmee. Voorbeelden hiervan zijn het 'koppelen van trekken' - dat bijna in elk theater anders gebeurt -, en het nog steeds verkeerd in- en uitlopen van 'zelfklimmende takels' waardoor het gevaar ontstaat dat vingers bekneld raken (letsel) en de ketting vastloopt (schade).

De Machinerichtlijn stelt eisen aan de veiligheid van machines. Daaronder worden alle apparaten verstaan waarin bewegende onderdelen voorkomen. Er is een aanvulling voor krachtwerktuigen als hijs- en hefapparaten.

Dat een strikte naleving van de Machinerichtlijn in entertainment-situaties niet 1-2-3 gladjes tot stand zal komen, wordt duidelijk wanneer je de verschillende reacties beschouwt, die zo her en der te horen en te lezen zijn.

Alle in de Machinerichtlijn genoemde veiligheidsfactoren zijn zoals ze in de industrie gelden, op basis van de recente Europese Machinerichtlijn. Daarbij gold (en geldt!) altijd als strikte voorwaarde dat er zich geen personen onder de gehesen last mogen bevinden! Dat zal in de entertainment-sector een absoluut onwerkbare situatie opleveren, maar niemand stelt zich de vraag of daarom alle TV- studios, concertzalen, theaters, schouwburgen, expohallen, evenementengebouwen et cetera gesloten moeten worden. In de discussie over de veiligheid bij hijswerkzaamheden in het enterainment wordt daarom wel steeds vaker geopperd om strengere eisen te stellen aan de sterkte dan wel de onderliggende factoren voor de veiligheid. Daar waar in de fabrieken en het transport een gebruiksfactor van 4, 5 of 7 geldt, zou die in de entertainment het dubbele hiervan moeten zijn. De sterkte die via deze waarden bereikt wordt sluit dan aan op allerlei eisen in de (Duitse) VBG70, de (ontwerp) norm DIN 56925 en de eisen uit de liftenregelingen, welke alle 'strenger' zijn dan de Machinerichtlijn.

VEILIGHEID DOOR CERTIFICERING ?

Er wordt regelmatig voorgesteld om een Vf (veiligheidsfactor) van 8 te kiezen, maar in de praktijk stuit dit nogal eens op problemen bij het bestellen van hijsgereedschappen, die op die ontwerpfactor zouden moeten worden gecertificeerd. Het blijkt niet uit te leggen aan aan een certificerend bedrijf dat een takel die door hen normaal voor 1000 kg gecertificeerd wordt, nu als 5/8 x 1000 = 625 kg hijsvermogen gecertificeerd moet worden. Het hijsvermogen hangt ondermeer samen met de soort en treksterkte van de takelketting, wat weer in FEM- klasseringen is vastgelegd. De cetificerende bedrijven hebben dit soort 'entertainment-varianten' niet opgenomen in de procedures die zij ten behoeve van de erkenning door de Raad voor de Certificatie hebben overlegd. De bedrijven verkrijgen het recht tot certificeren op basis van een hele serie voorwaarden en voorschriften (en een hoop geld), en daarin is (nog steeds) geen sprake van een aparte normeringscategorie voor de entertainment- industrie.

Als we de normeringenvoor deze sector willen opsplitsen in tal van deelgebieden: theaters, TV- studio's, expo- en beurshallen, concertzalen, evenementenhallen enzovoort, zal het veel moeilijker worden om een eenduidige serie voorschriften te realiseren, zeker omdat veel gebouwen overlappende functies hebben.

Hierbij moet worden opgemerkt dat het hebben van hijsmaterialen met een certificaat de gebruiker van dat materiaal op geen enkele manier beschermt tegen eventueel verkeerd gebruik ervan. En bij dat laatste ligt in het entertainment nou net de kneep. Als de wetgeving 'achterloopt' en wij willen als sector duidelijkheid, dan zullen we die zelf moeten verschaffen. Duidelijkheid middels 'normalisering' van theatertechniek, benamingen voor apparatuur, bouwtypen, werktuigen enzovoort, en normen voor het ontwerp en het gebruik. En als we die normen hebben moeten we ons er ook wel aan willen houden.

Wanneer we van die normen afwijken moeten de risico's voor acteurs, collega's of publiek zijn vastgesteld. De verantwoordelijkheid van de technicus moet duidelijk zijn en degene die de aansprakelijkheid draagt (de werkgever/directeur) dient ook op de hoogte te worden gebracht.

HIJSEN BOVEN (OOK: VAN) PERSONEN

De liftensector houdt zich bij uitstek bezig met het (hijsen ? en) heffen van mensen, en werkt met een zéér uitgebreide wet- en regelgeving. Ook in deze sector gebeuren, ondanks alles, nog steeds ongevallen, en dus zal het zonder meer overnemen van de liftnormeringen niet automatisch resulteren in een absolute veiligheid. Er kan ook over gediscussieerd worden of de daarmee gepaard gaande (zeer) grote investeringen zullen resulteren in een evenredige verhoging van de veiligheid of zelfs maar in het benaderen van een maximale veiligheid. De uitgebreide en 'extreme' eisen en voorschriften uit de Liftenrichtlijn zullen zeker beperkingen kunnen opleggen aan de toepasbaarheid van deze richtlijn in het theater, vanwege de telkens andere eisen die vanuit theatertechnisch oogpunt worden gesteld.

Bij het stellen en handhaven van regels gaat de wetgever altijd uit van het redelijke, en als in overleg met vertegenwoordigers van alle betrokkenen, op basis van de rede, een bepaald standpunt kan worden ingenomen, is de grondslag gelegd voor een norm. Wie daarvan wil afwijken weet zich in een geïsoleerde positie, en zal niet sterk staan in geval van een juridisch conflict.

BRONNEN VAN KENNIS

Bij het ontwerpen van hijswerktuigen staat ons al een zeer groot aantal hulpmiddelen ter beschikking, in de vorm van wetten, richtlijnen en normen (zie ook tabel 1). Daarin vinden we de grondslagen voor de toe te passen berekeningsmethoden, materialen, verbindingsmiddelen et cetera. Verder worden er in die normbladen ook algemene eisen gesteld aan afmetingen en maattoleranties, en toleranties in materiaalkwaliteiten tot in scheikundig en natuurkundig opzicht.

Cat.	Bedrijfsgroepen Belastingsspectrum Lastfaktor	1Dm	1Cm	1Bm	1Am	2m	3m	4m	5m
		Theoretische gebruiksduur D (h)							
1	Licht 1/L1 K = 0.5 (Km4 = 0.125 = 0.5³)	800	1600	3200	6300	12500	25000	50000	100000
2	Middel 2/L2 0.5 < K 0.63 (Km3 = 0.25 = 0.63³)	400	800	1600	3200	6300	12500	25000	50000
3	Zwaar 3/L3 0.63 < K 0.8 (Km3 = 0.5 = 0.8³)	200	400	800	1600	3200	6300	12500	25000
4	Zeer zwaar 4L/4 0.5 < K 1 (Km4 = 1 = 1.0³)	100	200	400	800	1600	3200	6300	12500

Tabel 1: bedrijfsgroepen-indeling, relatie tussen lastfactor en theoretische gebruiksduur

De functie van hijswerktuigen en -gereedshappen is het op specifieke plaatsen uitvoeren van hijswerkzaamheden en daarbij het 'voldoende' veilig kunnen opnemen van de krachten die in de hijsketen optreden. Wanneer iets 'voldoende veilig' is, is vastgelegd in de talloze wettelijke en normerigs-formuleringen. Een en ander resulteert in een controleerbaar (!) getal en wordt niet zomaar 'uit een (natte) duim gezogen'. De hoogte van dit getal is mede gerelateerd aan de gebruiksomstandigheden. In de normen is een groot aantal begrippen als (veilige) werklast, breukbelasting, treksterkte-klasse, proefbelasting, vervorming enzovoort gedefinieerd, in onderling vastgelegde verhoudingen. Die definities hebben altijd betrekking op een normaal gebruik, de omstandigheden die als normaal gelden zijn ook beschreven. Daarnaast wordt er ook een heeel scala aan beperkingen qua gebruiksomstandigheden voor dat specifieke hijswerktuig vastgelegd.

NORMAAL GEBRUIK

Behoort het 'koppelen van trekken' tot het (ge)normal(iseerd)e gebruik ? Waar is die norm dan te vinden ? Juist door het opleggen van die beperkingen worden bepaalde risico's vermeden. Dat we toch wereldwijd (!) op practische bezwaren zullen stuiten, blijkt uit het feit dat, hoewel het verboden is om met de standaard 'theatertakels' (oftewel: zelfklimmende electrokettingtakels) lasten boven mensen te hijsen, er alleen al in Europa zo'n twaalf- tot vijftienduizend van deze takels bijna dagelijks op deze manier gebruikt worden. Dit geeft aan dat we elkaar ergens tegemoet moeten komen: de wetgever en inspecteurs enerzijds en de fabrikanten en gebruikers anderzijds. Een groot voordeel is dat de functie, naamgeving en de sterkte van zelfs het kleinste onderdeel van takels al zeer uitgebreid beschreven zijn (zie ook figuren 1, 2 en 3). In de (ontwerp-) norm DIN 56925 wordt hiermee wel degelijk rekening gehouden; in een volgend artikel zal daarop nog nader worden inge-gaan.

VEILIGHEID ?

Figuur 1: Elektrotakel, onderdelen van aandrijving en overbrenging

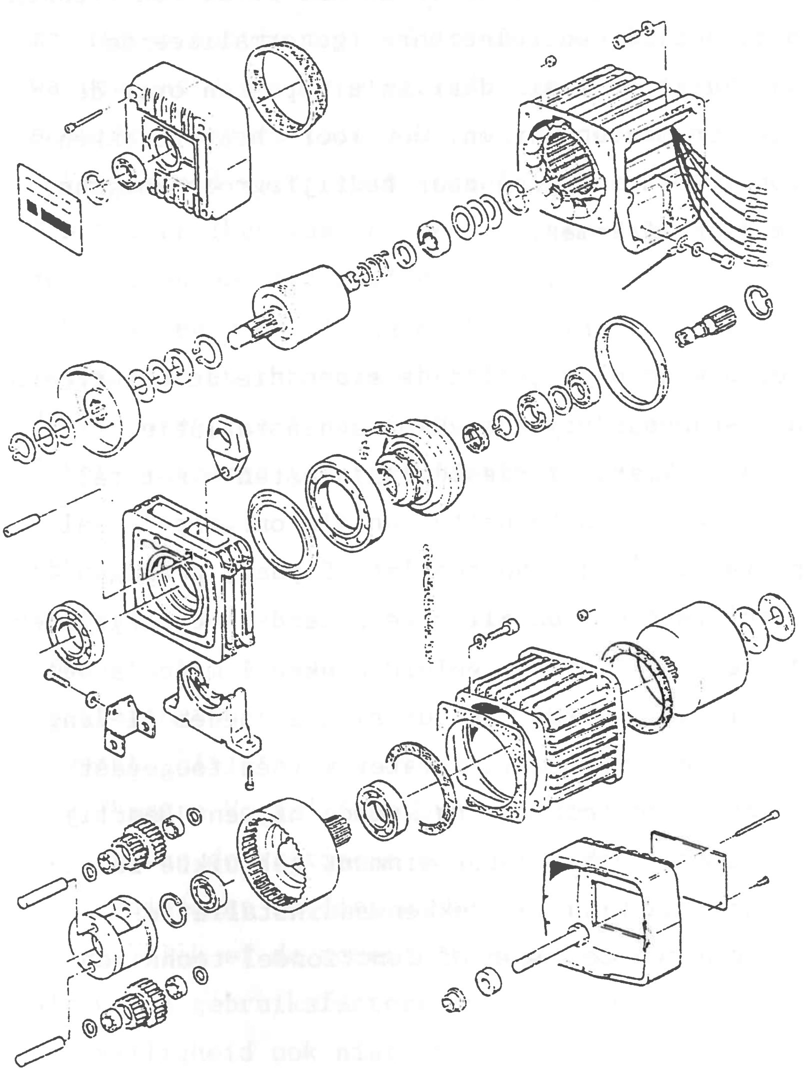

Figuur 2:
Elektrotakel, ophanghaak
(bij industriële opstelling)

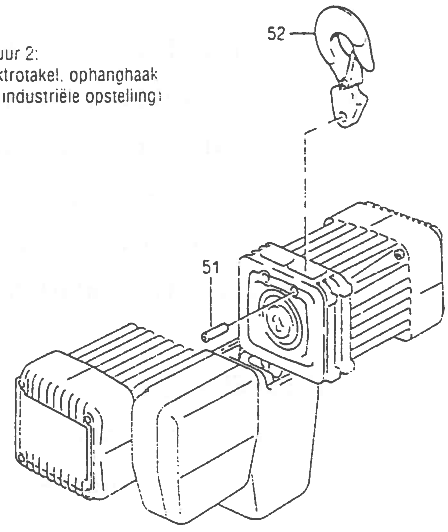

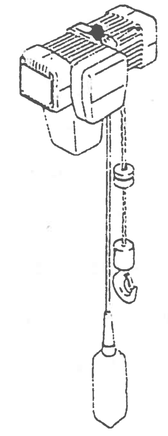

ONTBREKENDE KENNIS EN ONDERZOEK

Vooral ten aanzien van de overal aanwezige trekkenwandinstallaties en varianten daarop ontbreekt het aan een goede documentatie, ook al wordt dit wettelijk vereist: de Machinerichtlijn eist een technisch constructie-dossier en een gebruikershandleiding.

Zaken als werklast (en daarvan kent een trekroede een ȧantal, op grond van mechanica specifiek te onderscheiden soorten,
lastspectrum (er wordt in het entertainment nog wel eens de hand gelicht met de regels tegen het overbelasten), lastcyclus (in het entertainment komen lastcycli voor die bij andere hijswerkzaamheden volkomen ondenkbaar zouden zijn, zie het vorige artikel), gebruiksintentiteit (aantal hijscycli per gebruik),
gebruiksduur (per dag/week/jaar), economische levensduur (periode van afschrijving in jaren), technische levensduur (zodanige veroudering dat vervanging noodzakelijk is vanuit het oogpunt van veiligheid) et cetera.

Over vrijwel geen enkele van deze criteria is, zeker in het geval van trekkenwandinstallaties, adequate en objectief controleerbare (genormaliseerde) documentatie te vinden. Terwijl juist op basis daarvan uitspraken over de technische veiligheid gedaan zouden moeten worden. Ook voor theatertrekken (en zeker de electrische !) zou er een indeling naar bedrijfsgroep volgens FEM 9.511 (zie tabel 1) moeten zijn of komen.

ONTWERPERS

Ook zal de vraag gesteld moeten worden of gezien de eisen die de ontwerpers van voorstellingen stellen, het standaard-type trekkenwandinstallatie (tientallen parallel gehangen, gelijkmatig verdeelde lijnlasten - met tal van beperkingen) in de toekomst nog wel in behoefte van die ontwerpers zal kunnen voorzien. Het princiepe van de 'lange houten lat of paal, gehangen en gehesen aan een aantal touwen' is niet wezenlijk veranderd in de afgelopen 2000 jaar, maar ontwerpers van decors, licht en geluid denken inmiddels wel in heel andere richtingen, waarbij de trekken met hun slanke roedes al lang niet meer voldoen. Tal van kunstgrepen moeten in theater worden toegepast om grote, geconcentreerde of puntlasten toch nog te kunnen hijsen. Daarbij valt men steeds vaker terug op elders in het entertainment gebruikte industriële hijswerktuigen, terwijl de traditionele trekkenwandinstallaties (electrisch of niet) in onbruik dreigen te raken of functioneel-technisch worden misbruikt.

GEDRAGSCODE
(VOOR DE OVERGANGSPERIODE)

Veel eenvoudiger is het om echt aan de veilige kant te gaan zitten (niemand wil een spraakmakend ongeluk meemaken, laat staan veroorzaken), en als 'theaternorm' uit te vaardigen dat alle hijswerktuigen en hijsgereedschappen tot niet meer dan de helft van de erop aangegeven werklast mogen belast worden. Daarmee komt de veiligheidsfactor voor het theater en aanverwante disciplines op waarden 8:1 (aanslagketting), 10:1 (tafelketting, algemeen kettingwerk, staalkabelstroppen) en 14:1 (kunststof hijsbanden).

Wanneer we daarbij ook nog eens het materiaal voorafgaand aan het gebruik en op regelmatige intervallen goed inspecteren, de juiste aanslagfactoren toepassen en met de volledige aandacht de hijsbewegingen van de last zullen bedienen en controleren, is er geen enkele reden om te twijfelen aan de veiligheid van hijsen boven personen of van personen zelf,of zelfs van personen boven personen (artiesten boven hun publiek), ook al doen we dat met voor de industrie ontworpen kettingwerk.

VEILIGHEID ?

Een certificering volgens deze 10:1 -norm is dan iets minder urgent, maar zou zeker nuttig zijn om verwarring in de toekomst te voorkomen: een strop waarop dan reductie over reductie komt is wel heel veilig, maar zal uit scenisch oogpunt toch niet erg voldoen.

Veiligheid wordt toch vooral verkregen door:

° het gebruiken van het gezonde verstand en het op tijd en gefundeerd nee zeggen, en ook bij twijfel nee durven zeggen,

° het geven van leiding op basis van inzicht, kennis, kundigheid en ervaring,

° het naleven van voorschriften, normen en regels,

° het maken van tekeningen, berekeningen en technische analyses,

° het uitvoeren van regelmatige inspecties en onderhoud.

KENNIS

Daarbij zal veel meer kennis moeten worden verkregen van de werktuigen (en dan met name van de trekkewanden), het juiste gebruik ervan en de belastbaarheidsgrenzen. Dat die kennis niet adequaat wordt toegepast en uitgewerkt, blijkt onder andere uit de hiaten in 'Trekkenwand en hulpmiddelen en New Theatre Words' (waarover elders meer), maar ook uit het al te vaak ontbreken van de kritische noot bij veel 'theatrale' activiteiten. Als we zelf geen kritische houding aannemen, doet een ander dat wel: voor de voorstelling het publiek of de recensent, wat betreft de techniek de Inspectie-SZW !
Als we de gebruiksfactoren van een trek niet kennen, kunnen we de verdere hijsveiligheid ook niet bepalen.

Het heeft geen zin om enerzijds de systematische opbouw van (technische) kennis te verwaarlozen, en anderzijds vragen te stellen omtrent de technische veiligheid van bepaalde toepassingen. Een duidelijk antwoord is alleen te geven op een duidelijke vraag over een duidelijk apparaat in duidelijke omstandigheden. Een door ons binnen Flashlight gebruikte stelregel in zo'n geval is: "meten is weten, en twijfel is nee".

INITIATIEF

Voordat we kunnen zeggen dat er een optimale veiligheid gegarandeerd kan worden, zal er dus wel degelijk meer technische kennis moeten worden gebundeld. Dat heel erg veel ervaringskennis bij de technici 'op de vloer' te vinden is, staat volgens mij buiten kijf. Te veel kansen om daarop een beroep te doen en daarvan gebruik te maken, zijn al te lang blijven liggen.

Bij Flashlight Rigging is inmiddels al een onderzoek naar een aantal ter zake doende vragen aangaande ons gebruik van hijswerktuigen ter hand genomen. In een van de volgende artikelen zal aandacht besteed worden aan een soortgelijk initiatief in de richting van TV- studio's, schouwburgen, theaters en concertzalen. De wijze waarop een hijswerktuig mag gebruikt worden, moet overeenkomen met zijn 'bedrijfsgroep' op basis van de FEM-normering. Dat geldt dus ook voor theatertrekken.

Voordat we kritische vragen gaan stellen aan de regels die ons door de overheid worden opgelegd, zal er op basis van een kritisch (zelf-) onderzoek een stel antwoorden gegeven worden op vragen naar onze omgang met de veiligheid van de technische installaties. Daarbij zal erkend moeten worden dat niet alleen de werktuigen beperkingen hebben, maar ook de mensen die ermee (moeten) werken, en de organisaties waarbinnen deze (moeten) functioneren.

Rinus Bakker is hijstechnicus en rigging consultant bij Flashlight

Overgenomen uit ZICHTLIJNEN Nr. 45

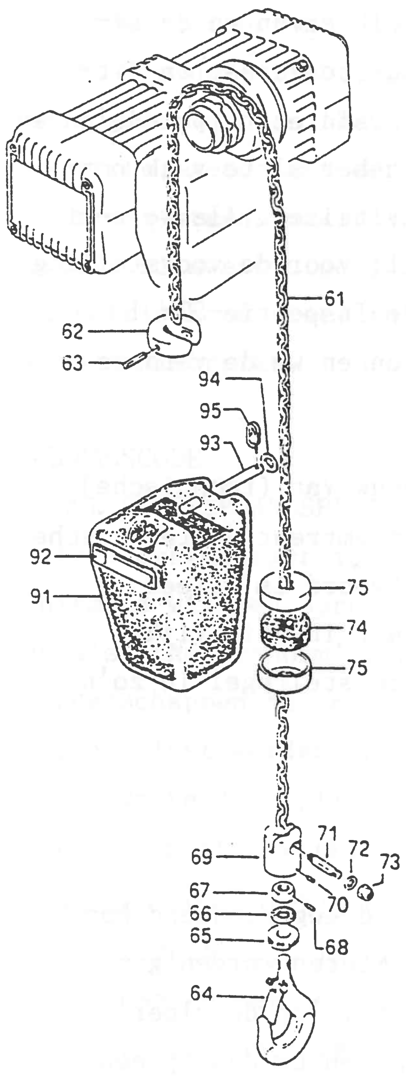

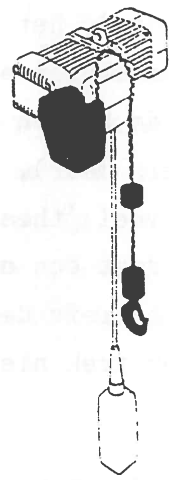

Figuur 3:
Elektrotakel, ketting, onderhaak en kettingopvangbak

Literatuur

1. M.C.P. Houdijk en R.T.P. van Roon: *Trekkenwand en Hulpmiddelen*, VPT/ITB/HW&P, 1988.
2. Wilhelm Kerth: 'Neue Handlungshemmnisse; EG-Auswirkungen auf die Theatersicherheit', *Produktion Partner* 2, 1995.
3. Rinus Bakker: 'Kettingwerk, deel 2', *Zichtlijnen* 43, oktober 1995, p. 21-25.
4. Wigger Atsma: 'Trekroedebelasting', *Zichtlijnen* 22, april 1992, p.43.
5. G. Drieling: 'De Machinerichtlijn', *Zichtlijnen* 40, april 1995, p.25-27.
6. H.P. van Ekelenburg: 'Leidraad voor het schrijven van een gebruikershandleiding', *PolyTechnisch tijdschrift*, maart 1994, p. 40-43.
7. DIN 56921-1&11: *Prospektzüge für Gesamttragkraft bis max. 3000N*; mei 1980.
8. DIN 56925-ontwerp: *Theatertechnik, Bühnenmaschinerie. Punktzüge Sicherheitstechnische Anforderungen und Prüfung*; 28 pp, 09-94.
9. Gerard van der Maat: 'Creativiteit struikelt over wet en techniek?' *Zichtlijnen* 40, april 1995, p. 2-6.
10. FEM 9.755: *Maatregelen voor het bereiken van een veilige gebruiksduur van standaard hijswerktuigen*, 10 pp, augustus 1993.

... UIT DE THEATERPERIODIEKEN

BUHNENTECHNISCHE RUNDSCHAU - Nr. 2 April 1996

* Beschrijving van het historische Baroktheater in Gotha - Duitsland (zie verder in dit Aktualiteiten nummer).

* Gastoptreden van de Staatsopera van Berlijn in het openluchttheater van Jeruzalem.
  In Berlijn speelde "Fidelio" in een gesloten ruimte met een ekstreem perspektief. Deze productie overbrengen naar een openluchttheater waar meestal pop-manifestaties of revues werden gespeeld, stelde het productieteam voor grote problemen.

* Er wordt een stelling verdedigd dat een goed onderhoud van de infrastructuur, begint bij de planning van de nieuwbouw.

Het " EKHOF-THEATER " in Gotha

Alhoewel Thuringen het kleinste van de Duitse Bondslanden is, beschikt het over een rijk cultureel erfgoed. Door erfenisdelingen ontstonden in Thuringen talrijke residenties die hun beperkte politieke macht probeerden te compenseren door culturele sponsoring. De regerende hertogen legden indrukwekkende kunstverzamelingen aan en steunden vooral in de 17de en 18de eeuw de muziek-en theatercultuur.
De bekendste theatersteden in Thuringen zijn Meiningen en Weimar die tot in de 19de en 20ste eeuw hun stempel drukten op het theatergebeuren.

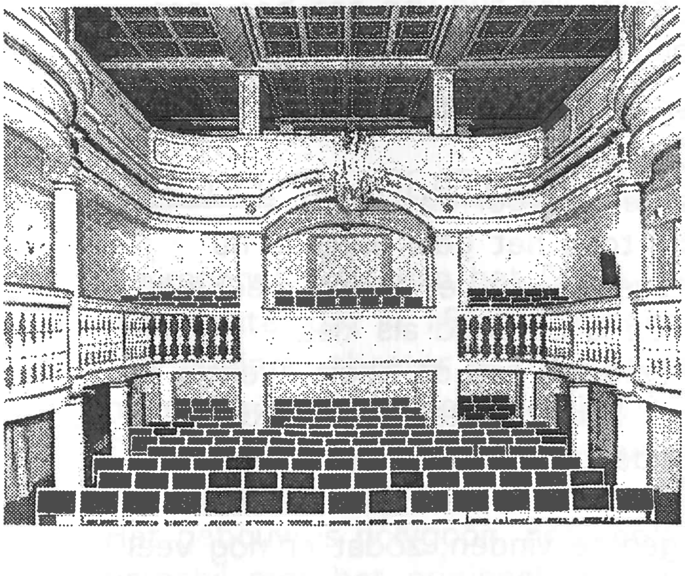

Zaal van het Ekhof-theater met schildering van 1775.

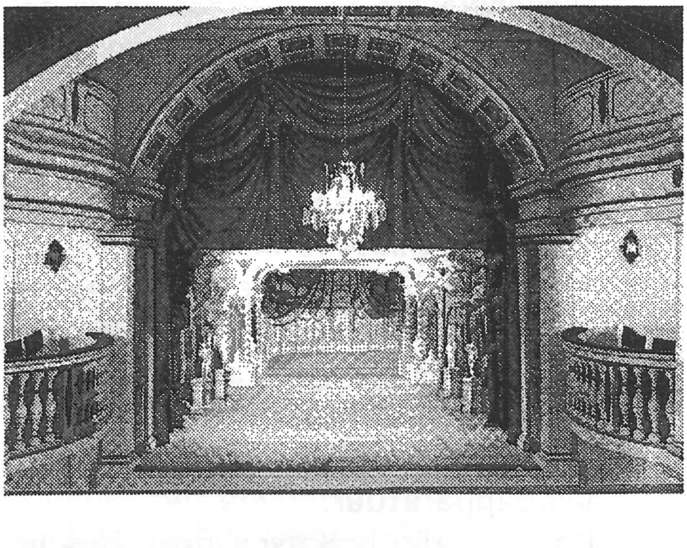

Toneel met het decor voor "De roof van Proserpina" het decor werd nieuwgemaakt in 1993.

Terzijde van de toenmalige cultuurtoeristenroute, halfweg tussen de jaarbeurssteden Frankfurt en Leipzig ligt Gotha. Eens hoofdstad van het belangrijkste hertogdom van Thuringen en bakermat van het Belgische vorstenhuis en vele andere.
Hier bevindt zich het Ekhof-theater, een bijzonder juweel in de reeks van historische baroktheaters. Met zijn originele houten theatertechniek geldt het als het meest complete theater uit de 17de eeuw.
Vergelijkbare slottheaters als Ludwigsburg (Baden Würtemberg) of Drottningholm (Zweden) werden pas in de 18de eeuw gebouwd.
In het jaar 1681 liet hertog Friedrich I van Sachsen-Gotha-Altenburg het theater installeren in de balzaal van zijn residentie Friedenstein. "Balzaal" moet hier verstaan worden als: sportzaal, zaal voor balspelen.
Het barokke theater en de Franse en Italiaanse opera's waren kostbaar gemonteerd en hadden behoefte aan een professionele en omvangrijke theatermachinerie zodat snelle decorwisselingen konden uitgevoerd worden.
Het in 1640 in Italië uitgevonden coulissentheater kan aan alle eisen voldoen.
Alhoewel de belichting, zowel van het toneel, van de zaal als van het ondertoneel, uitsluitend uit open licht bestond, kaarsen of olielampen, bleef het slottheater van Gotha tot op heden onbeschadigd, zodat de toneeltechniek in zijn historische voltalligheid, een van de oudste van de wereld is.
De decorwisseling gebeurde steeds met open doek zodat de verbaasde toeschouwers het wonder om in enkele seconden tijd van een bos naar een paleis te verhuizen, in elk detail konden volgen.

Het systeem van het Italiaanse coulissentheater is bij ons nog steeds te vinden in de Bourla-schouwburg in Antwerpen.
In 1966 werd de zaal helemaal gerestaureerd, voor de theatertechnische infrastructuur ontbrak toen het geld. Daar is nu echter een begin mee gemaakt. De restauratie van het ondertoneel met zijn coulissenwagens, tamboers en bomen is zo goed als klaar.
Dit jaar komt de restauratie van de toneeltoren aan de beurt evenals de reconstructie van de machines die in het baroktheater veel werden gebruikt, zoals daar zijn, windmachine, dondermachine, regenmachine, vliegapparatuur.
Daarvan zijn praktisch geen beschrijvingen te vinden, zodat er nog veel opzoekingswerk moet gebeuren.

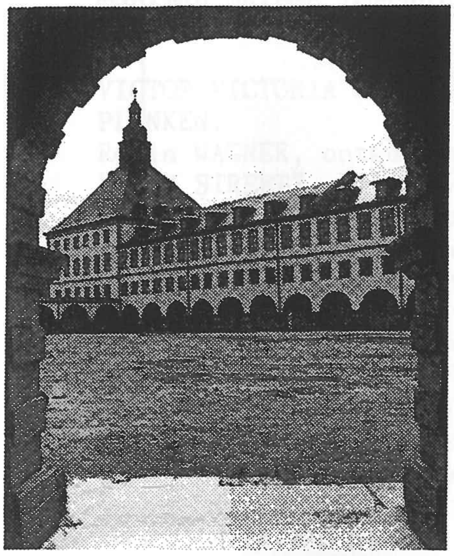

Slot Friedenstein
op de verdieping boven de bogengalerij bevindt zich het theater.

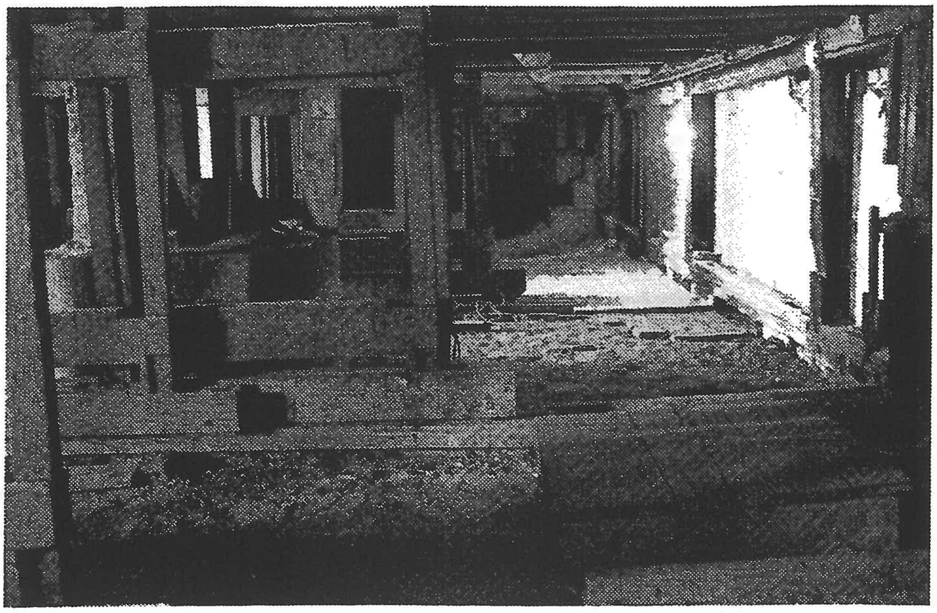

Ondertoneel met coulissenwagens.

De zaal heeft 200 zitplaatsen. De bestoeling is nieuw; er werd een compromis gezocht tussen de historische banken zonder leuning en het comfort dat de tegenwoordige theaterbezoeker gewoon is.
Onderzoekers hebben vastgesteld dat de originele vloer, die onder de huidige vloer ligt, de omtrek van de vroegere orkestbak vrij geeft.
Volgens oude documenten, zou de orkestbak slechts 20 à 25 cm diep geweest zijn en van het parket gescheiden door dezelfde soort balusters die men ook op het balkon aantreft.
Sinds 1966 werd in het theater een zomerfestival ingericht dat vooral uit lezingen en concerten bestond.
In 1993 werd voor het eerst weer een Singspiel van de Duitse componist Brenda opgevoerd en men hoopt dit jaar van dezelfde componist een werk op te voeren dat in 1775 in Gotha in première ging.

HET GLOBE-THEATER IN LONDEN.

De reconstructie van het Globe-theater, dichtbij de historische site van het theater dat in 1613 afbrandde, is bijna klaar.
Het originele theater is zo goed als maar enigszins mogelijk was nagebouwd, hoewel er geen juiste officiële gegevens bestonden.
De plannen voor het vakwerk werden gevonden in een oud document over het Fortune-theatre dat door dezelfde timmerman gebouwd was.
Het gebouw is polygoon, het heeft 20 zijden, en het belangrijkste verschil met het origineel, zijn de veiligheidsvoorschriften.
Tijdens de brand van 1613 moesten de 3000 (!) toeschouwers door 2 smalle deuren vluchten. Vandaag staan er voor de helft van het aantal toeschouwers vier deuren van +- 2 m. breedte ter beschikking.

Dré Darden

Toneel installaties

Leveringsprogramma

Brandscherminstallaties	Klankplafonds
Vaste en beweegbare licht- en inspektiebruggen	Hefdeuren
Hefpodia en orkestliften	Gaaswanden
Beweegbare zaalvloeren	Lichttorens
Projektieschermen, vast of kantelbaar	Decorliften
Handbediende en elektrische decortrekken	Draaischijven
Kontragewichten	Elektro-takels

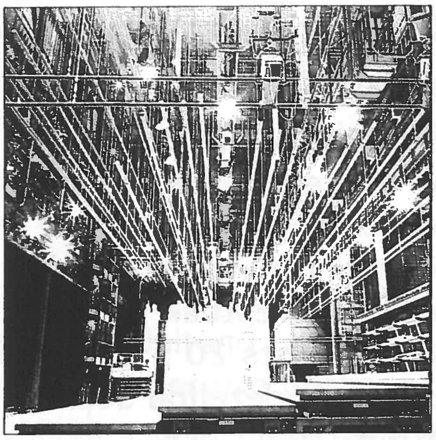

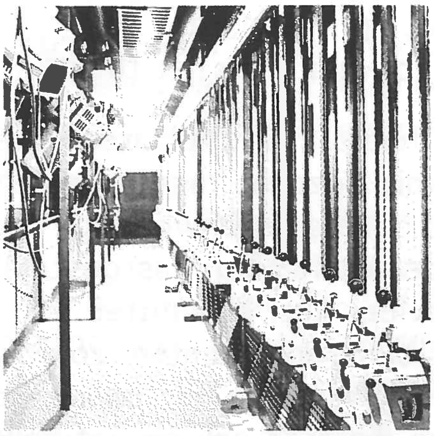

De Reus NV heeft reeds vele jaren ervaring in het ontwerpen, bouwen, onderhouden en renoveren van toneelinstallaties in zowel grote als kleine theaters. Zij levert een breed scala van toneel technische installaties. De Reus NV is in België aktief en levert en monteert momenteel toneel technische installaties in de Koninklijke Opera te Gent en in het Bourla Theater te Antwerpen. In 1990 leverde zij een orkestpodium voor de Koninklijke Nederlandse Schouwburg in Gent.

Voor informatie, studie en vrijblijvend bestek, neemt u kontakt op met:

DE REUS NV
KALEWEG 20
9030 GENT

Telefoon : (09) 226 82 88
Telefax : (09) 227 83 00
België

De Reus NV is een dochter van THYSSEN DE REUS BV Nederland
en maakt deel uit van het THYSSEN concern.

... UIT DE THEATERPERIODIEKEN

THEATRE CRAFTS INTERNATIONAL januari 1996

VICTOR VICTORIA OP BROADWAY MET JULIE ANDREWS NA DERTIG JAAR TERUG OP DE PLANKEN.
Robin WAGNER, ontwerper van onder meer "CHORUS LINE", "DREAM GIRLS", en "42TH STREET", concipiëerde voor deze filmisch opgebouwde musical, hyperrealistische decors in voornamelijk pastelkleurige tinten.
Voor zijn ontwerp baseerde hij zich op het oude gedeelte van Parijs en op tekeningen, schilderijen en foto's van Brassai uit de jaren dertig.
De "Chez lui-club" is volledig geinspireerd op één van de oudste homo-bars in Parijs en ter wereld, de "Monocle".
De finale trap is een bijna exacte copie van de witte verblindende trap van de "Folies-Bergère".
Verde inspireerde hij zich ook op schilderijen van Dunant.
Voor behangpapier en meubilair werd gekeken naar catalogi uit de dertiger jaren van "Art Décoratif".
Om te beantwoorden aan de desiderata van de klassieke franse comedie waar Victoria gretig van gebruik heeft gemaakt, heeft hij in zijn tweeling-hotelkamers niet minder dan acht deuren voorzien, ramen die open en dicht kunnen, dakgoten waar men zich kan in verstoppen, kortom alle ingrediënten voor het klassieke verstoppertjesspel.
Markant is dat deze hotelkamers eigenlijk het interieur zijn van een buiten-decor van een bistro. Op een bepaald ogenblik splijt dit decor in twee, wordt 180 graden gedraaid en onthult de twee identieke art-deco hotelkamers.
Wagner heeft voor deze oplossing geopteerd uit puur plaatsgebrek, maar ook omdat het weghijsen van het bistro-decor teveel tijd zou in beslag genomen hebben.

COMPANY VAN STEPHEN SONDHEIM IN EEN DECOR VAN TONY WALTON.
In deze musical, die handelt over het leven van Robert en zijn relaties in Manhattan, is Walton vertrokken van de metafoor dat Manhattan, net zoals het huwelijk, een mengelmoes is van smart en vreugde.
Glimmende trappen leiden naar een platform met gladde wanden in glas, versmolten met korrelige brokkelige bouwsels die dan weer verdwijnen om plaats te maken voor lege ruimten.
Achteraan dalen dan in schijnbare symmetrie vier trappen terug af van dit platform. Maar de symmetrie is slechts schijn: het strikte formalisme wordt tegengegaan door een bewust uit evenwicht brengen van de compositie-elementen van het decor.
Retroprojecties van stadsgezichten en parken wisselen af met frontprojecties van Wendell K. Harrington.
Met deze gefragmenteerde werkelijkheid en asymmetrie heeft Walton getracht de onrust van het hoofdpersonage te benadrukken. Daartoe heeft hij op de vloer ook een tekening aangebracht van een wijzerplaat met romeinse cijfers, welke boven de hoofden van de akteurs in spiegelbeeld nogmaals herhaald is in koperen buiswerk.

PRODUCT NEWS handelt over nieuwe producten op de markt van licht en geluid.

BOOKS: vijf nieuwe boeken komen aan bod.
- The Cambridge Guide tot Theatre
  Martin Banham - University Press ISBN 0-521-434378 49.9 $
- Handbook of Scenery, Properties and Lighting
  Harvey Sweet Allyn an Bacon
  Volume I ISBN 0-205-14878-6 Volume II ISBN 0-205-14879 36,95 $ per volume
- Variety International Filmguide 1996
  Peter Cowie Focal Press ISBN 0-240-80253-5 18,- $
- Projection for the Performing Arts
  Graham Walne - Focal Press ISBN 0-240-51390-8 43,- $
- New Theatre Words (maar dat wisten wij al lang).

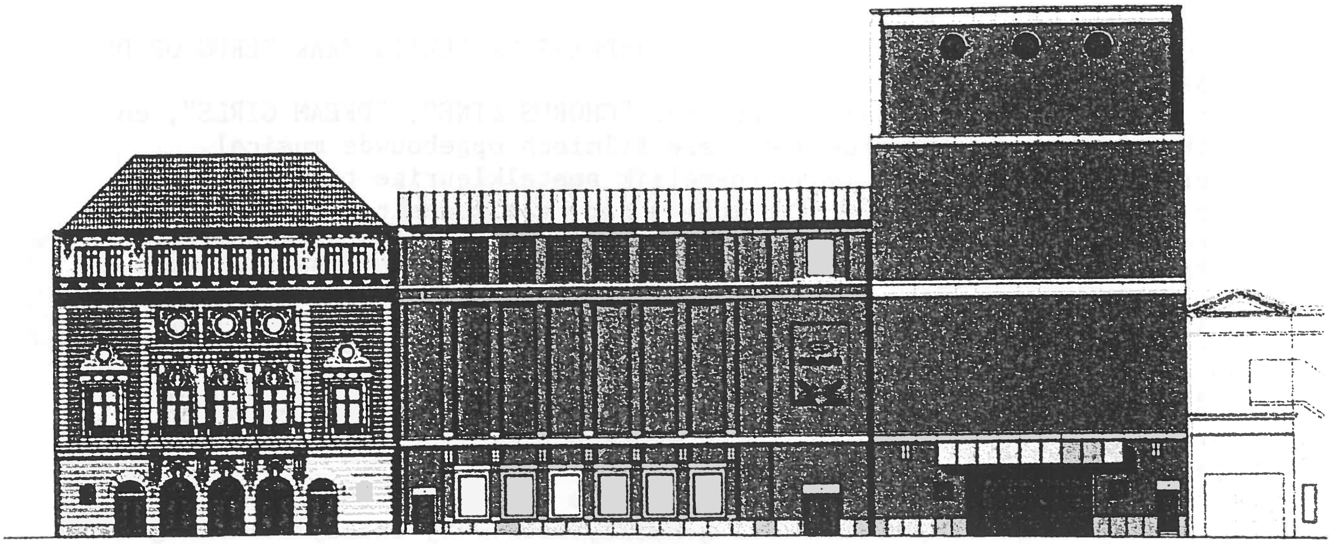

Lyric Theater

LIVENT NV GAAT IN NEW YORK DE 42TH-STREET-THEATERS VERNIEUWEN.

Nog maar pas is het Victoriatheater vernieuwd of Livent kondigt de vernieuwing aan van de Apollo en de Lyric theaters op Broadway.
De nieuwe schouwburg, georiënteerd naar musicals, zal 1839 zitplaatsen tellen.
De eigenaar "42TH STREET NV", opgericht door stad en staat om de vernieuwingen bij de Broadway schouwburgen te controleren, hebben beide complexen verhuurd aan Livent voor een periode van veertig jaar, eventueel te verlengen tot zeventig jaar.
Livent zal exclusieve bouwheer en uitbater zijn van beide schouwburgen.
Met de bouw van deze nieuwe schouwburg wil de N.V. tegemoetkomen aan de steeds groeiende vraag naar grote muziekale spektakels.
In tegenstelling tot het grote Walt-Disneyproject (een complex van spektakelzalen, bioscopen, restaurants, themazalen) aan de overzijde van de straat, doet de N.V. geen beroep op staatssubsidies en bekostigt het hele project zelf.
Zij worden wel vrijgesteld van belasting op onroerende goederen.
Ook zal op elk toegangsticket een toeslag van 50 cent worden geheven, die ten goede zal komen van een stichting die niet-commerciële spektakels produceert.
De architecten van het project zijn de New Yorkse Beyers Blinder & Belle.
Het project zal worden gerealiseerd binnen de bestaande ommuring en men zal bepaalde historische gevelpartijen restaureren.
Het herdachte gebouw wordt voorzien van een nieuwe bedaking, nieuwe draagstructuur, toneeltoren met trekkenwand, kleedkamers voor 75 personen, regiecabine, repetitieruimte van ca 300 M^2, een balletrepetitieruimte van ca 1.200 M^2, een vergroot podium en vernieuwde toeschouwersruimte en wandelfoyers.
Er komt een kassa aan de 42TH en 43TH street, gezien het gebouw aan beide straten uitgeeft.
De scène wordt 18 meter diep en 30 meter breed, en de toneeltoren zal 28 meter hoog worden. De orkestbak zal ruimte bieden voor 80 muzikanten.
Het Lyric-theater was gesloten sinds 1992 na een fin-de-carrière als bioscoop.
Het Apollo-theater was in 1987 herdoopt tot Academy, en deed dienst als zaal voor pop-concerten.
In het nieuwe theater worden voor de eerstkomende jaren nu al producties gepland als daar zijn: Ragtime, Sweet smell of succes, I love a parade, en een nieuwe versie van Pal JOEY.

... UIT DE THEATERPERIODIEKEN

THEATRE CRAFTS INTERNATIONAL maart 1996

"NIEUWS" handelt over het nieuwe ballet van Alvin AILEY, "FAHTERS AND SONS", over David HARE's "RAGING DEMONS overgebracht uit Engeland, over "DE NOTEKRAKER" door het Nationaal Ballet van Canada, over Ben JOHNSON's "THE DEVIL IS AN ASS" door de Royal Shakespeare Company in Stratford-upon-Avon, over de nieuwe televisiestudio in LHASA (Tibet), over een nieuwe attractie bij CAESARS PALACE in Las Vegas, waar een totale romeinse interieuraccomodatie werd toegevoegd met tien privé eetkamers en logeerkamers in de stijl van het oude romeinse rijk. Verder volgt een beschrijving van decor en belichting van Peter SAGAL's nieuwste stuk "DENIAL". Verder gaat het over de show-biz expo in New-York die ingesneeuwd is geweest door een blizzard, over de Leisure Asia beurs die voor het eerst gehouden wordt in maart, over de Londense Live Show, een beperkte permanente technische handelsbeurs.

Altman, de projectorenfabrikant, heeft twee types projectors die tussen juli en december 1995 werden verkocht, terug opgevraagd wegens een productiefout. David MITCHELL, de ontwerper van de beroemde Broadway-musicals zoals Annie, Barnum, La Cage aux Folles, gaat zijn tenten opslaan in Las Vegas. Een van Michael Jackson's huizen, waar hij zijn jeugd heeft doorgebracht, zal worden verkocht en ingericht als een museum. Daarrond plant men een thema-amusementspark van tweebiljoen dollar.

De Detroit Symphonie gaat zijn gebouwencomplex uitbreiden en de Jordan Hall in Boston is gerestaureerd voor een som van 8,2 miljoen dollar.

We vinden verder:
een verslag over het New Wave Festival in de Academy of Music in Brooklyn,
een artikel over BRC Imagination Arts, gespecialiseerd in commerciële en audiovisuele presentaties,
een uitgebreid verslag over de Opera Company of Philadelphia,
een artikel over Showscan in Motion, die zich specialiseert in simulatie-voorstellingen.

De nieuwste lichtarmaturen van het jaar 1995 worden voorgesteld in Light Products of the Year.

12 MONKEYS is een uitgebreid artikel over de ontwerpen van Jeffrey BEECROFT voor de gelijknamige film van Terry GILLIAM, de producent van o.m. De Baron van Munchaussen.

Linda BUCHANAN, een ontwerpster uit Chicago, krijgt een uitgebreide bespreking van haar werk.

COSI is een Australische verfilming van "Cosi Fantutte" van Mozart, gesitueerd in een gekkenhuis. KENNEDY en SCHOFIELD ontwierpen hiervoor waanzinnige kostuums.
RESTAURATION beschrijft de perikelen van de decorateur van deze film bij het draaien ervan.
Cristian THEE, een decorontwerper, heeft een kinderboek uitgebracht, "BEHIND THE CURTAIN", over een denkbeeldig theater, waarbij veel gebruik is gemaakt van "Trompe l'Oeil".

PRODUCT REPORT handelt over de Strand-lichttafels 430/530/630/650.

OVER HET BEROEP VAN DECORONTWERPER: hier bepaalt men de functie van assistent-decorontwerper binnen het beroep.

TECHNOLOGIE handelt dit keer over de groei van ETHERNET.

Jacques Berwouts

TRANS EUROPEAN MUSIC n.v. s.a.

importeur voor belgië van volgende merken: • APHEX • BSS • CREST • CLEARCOM • dbx • H/H • KLARK TEKNIK • LEXICON • MICRON • MEYER SOUND • SOUNDCRAFT • TURBOSOUND •

Ontwerp, advies, voorstudie, begeleiding tot en met realisatie van uw project. Gebruik van John Meyer's "SIM" equalisation, computergestuurde metingen voor een perfekte afregeling van uw geluidssysteem.

referenties: Bourla schouwburg Antwerpen • Opera Gent • Koninklijk Ballet van Vlaanderen • Koninklijk Jeugdteater Antwerpen • KNS Antwerpen • deSingel Antwerpen • BRTN Amerikaans Theater • CC Hasselt • CC Strombeek-Bever • CC Genk • Dommelhof Neerpelt • De Zandloper Wemmel • CC Bornem • Casino Beringen • Provincieraadszaal Antwerpen • NTG Gent • CC Ravels • Vooruit Kunstencentrum • enz ...

PONTBEEKLAAN 41 • 1731 ZELLIK
tel. 02/ 466 50 10 • fax 02/ 466 30 82

DESIGN EXPRESS heeft voor u DE 4 LEIDERS IN CAD:

C.A.D. T.E.K.E.N.B.U.R.O

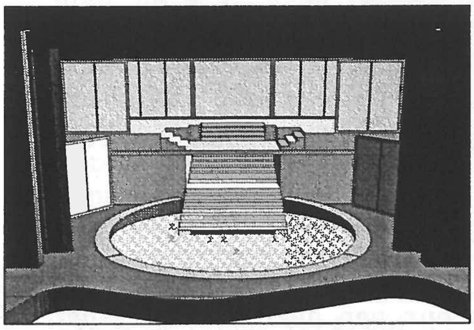

MINICAD

2D/3D, spreadsheet, database, macro's en animatie. Volledig Nederlandstalige versie met interactieve les-CD. Het meest gebruikte CAD-pakket, nu ook in WINDOWS versie.

Enkele mogelijkheden:
- 2D/3D intelligente cursor
- vulkpatronen en lijnarceringen
- 2D/3D DXF in- en uitvoer
- polylijnen (bézier en kubisch)
- verschillende schalen op één blad
- booleaanse operaties (uitsnijden en toevoegen van vlakken)
- toleranties
- onbeperkt aantal layers en klassen
- mechanische projecties
- 3D dak- en vloerfuncties
- associatieve bemating

FORM • Z

De ultieme 3D modeler

STRATA StudioPro

Het meest perfecte fotorealistische beeld

TREE

De enige echte 2D & 3D modeler voor bomen, struiken en palmbomen. De gecreëerde bomen worden via 3D DXF of PICT ingelezen in andere CAD-programma's

KONINGIN ASTRIDLAAN 56
B-2800 MECHELEN
TEL.: 015/ 20 28 28
FAX: 015/ 20 28 68

LODE IVO

HERINNERINGEN AAN LODE IVO

In het voorwoord van de catalogus noemt Frank Peeters Lode Ivo een vakman-kunstenaar. Dit is een perfecte definitie.
Dat Lode Ivo een kunstenaar is hoeft geen verder betoog.
De tentoongestelde werken leveren daarvan afdoende bewijs.
Wat zijn vakmanschap aangaat, meen ik dat ik goed geplaatst ben om daarvan getuigenis af te leggen. Gedurende 14 jaar was ik hoofdmachinist van de Koninklijke Vlaamse Opera. In die periode van 1958 tot 1972 werden er gemiddeld 8 nieuwe produkties per jaar geprogrammeerd. Dat maakt dus een totaal van 112 nieuwe decors. 80% daarvan werden door Lode Ivo ontworpen, maar praktisch alle, op enkele uitzonderingen na, werden onder zijn leiding in zijn atelier gebouwd en door ons op de scène gemonteerd.
Zijn vakmanschap kwam niet alleen tot uiting in het uitmuntende schilderwerk maar ook in de constructie van de decors.
Ik denk dan vooral aan wat wij in het vakjargon "bouwen naar de pente" noemen.
Aan de buitenstaander of aan de occasionele toeschouwer valt het niet onmiddellijk op, maar alle klassieke in de 19de eeuw à l'Italienne gebouwde theaters hebben een hellende toneelvloer, een pente. Vanuit de zaal gezien stijgt de toneelvloer naar achteren toe. In de Bourla-schouwburg is dat 4%, in de Opera die later gebouwd werd is dat 2%.
Deze pente heeft zijn consekwenties. Om te bekomen dat de vertikale lijnen in een decor werkelijk loodrecht staan, moet het decor aan de onderkant aangepast worden, naar de pente gemaakt worden.
Het is echter niet zo eenvoudig als het klinkt. Het decor staat niet altijd haaks op die hellende vloer, het kan diagonaal of in alle mogelijke hoeken geplaatst worden, zodat elk vak een andere aanpassing kan nodig hebben.
Bij Lode klopte dat altijd, hoe hij dat deed weet ik niet, het moet instinct geweest zijn. Want toen ik in 1972 in opdracht van het stadsbestuur de leiding van het decoratelier overnam, had ik er in elk geval alle moeite mee en ik was wat blij dat de mensen van het decoratelier, die van Lode het vak hadden geleerd, door de stad mee overgenomen werden.
Wat zijn capaciteiten als schilder betreft, zou ik graag een sterk staaltje willen aanhalen.

In de periode waarvan sprake werden er in de K.V.O. regelmatig galavoorstellingen gegeven. Dat was dan een voorstelling uit het lopende repertoire waarvoor enkele buitenlandse gasten werden gevraagd die de K.V.O.-produktie al dan niet een meerwaarde moesten geven. We hadden toen een uitstekende produktie van "De Vliegende Hollander" van Wagner lopen. Lode had daarvoor het decor niet ontworpen, maar wel het portret van de "Hollander" geschilderd. In de regie speelde dat portret een belangrijke rol.
In het tweede bedrijf zong Senta haar ballade naar dat portret toe, dat boven de ingangsdeur geplaatst was. Als later vader Daland zijn gast, die hij tijdens een storm ontmoet heeft, aan zijn dochter voorsteld, verschijnt de "Hollander" in het deurgat en wat blijkt?: de man in het deurgat en de man op het portret zijn dezelfde!! Door de belichting werd dat effect nog onderlijnd. Lode had dus een sterk gelijkend portret gemaakt van Gerard Groot in zijn kostuum van de "Hollander".
Maar nu komt er een galavoorstelling met als vedette een Duitse "Hollander" met de naam Hoffman, de voornaam ontsnapt me, ik geloof dat het Günther was.
Zoals gebruikelijk was er op de dag van de voorstelling om 10 uur 's morgens een repetitie, een raccord, met de gastzangers.
De heer Hoffman verschijnt dus ten tonele en ramp o ramp, lijkt helemaan niet op Gerard Groot, is een totaal ander type en zelfs schmink kan dat niet redden. Grote consternatie bij alle betrokkenen; hoe lossen we dat op?
Nu had Lode, die over een treinabonnement voor het traject Antwerpen-Centraal - Mortsel beschikte, de gewoonte om rond half twaalf te komen drinken in de gelagzaal van de K.V.O. "De Boerinnekes", waar rond die tijd ook het Operpersoneel zijn pauze doorbracht. Iemand had toen het lumineuze idee om aan Lode te vragen of hij het portret van Hoffman als "Hollander" tegen 's avonds zou kunnen schilderen. Gelukkig had Hoffman een foto van zichzelf, weliswaar in civiel, bij zich en Lode aanvaardde en haastte zich naar zijn atelier in Mortsel.
En jawel hoor, 's avonds was dat portret klaar, de verf was nog niet droog maar het effect was gered. Dat portret was zo knap geschilderd en Hoffman was er zo opgetogen over dat hij het 's anderendaags mee naar Duitsland heeft genomen.

Even sterk is wat hij presteerde met de "Aïda" van Franz Marijnen. De kamer van Amneris, de dochter van de Farao, was bij Marijnen een badkamer met witte tegels.
Tijdens de generale, twee dagen voor de première, vond de ontwerper die witte tegels voor het bad toch niet alles, hij zag liever marmer. Lode zat toen in de zaal; toen ik hem vertelde wat er gaande was, aarzelde hij geen moment, hij liet het bad op het achtertoneel plaatsen, nam borstel en verf, trok een werkpak van een van de machinisten aan, en zette in het halfduister dat bad in de marmer.
En, dames en heren, hij was toen al de 80 gepasseerd!!!
Vraag aan gelijk welke technieker die in de loop der jaren met hem heeft gewerkt wat hij van Lode Ivo denkt, zij zullen U antwoorden:
"Den Ivo? Da's ne crack!!!"

Dré DARDEN

VARIA

INTERFEDERAAL CENTRUM VLAAMS AMATEURTONEEL (I.C.V.A.)
Vormingscentrum voor Theater en Expressie
Spitaalpoortstraat, 50 te 9000 GENT.

Op zaterdag 22 juni 1996 stelt het I.C.V.A. haar deuren doorlopend open van 10.30 H tot 17.30 H voor elke theaterliefhebber.
Programma infodag:
- Lesdemonstraties van volgende cursussen: acteren workshop, produktie, grime en verbale vorming.
- Voorstelling vakantie-theatercursussen verbale vorming en acteren workshop.
- Korte voorstelling programma 1996-97.

Voor verdere inlichtingen: Vera Dragonetti tel.09-229.21.72

CORNET B.V.B.A SEATING SYSTEMS

- Zitakkommodaties
- Teleskoop/ Tribunes
- Podia
- Dansvloeren

- Sièges
- Tribunes/ Télescopiques
- Podiums
- Pistes de dance

Industriestraat 16 B 3930 HAMONT
Tel.: 011/44 88 09 Fax.: 011/44 88 10

BASTT - NIEUWS

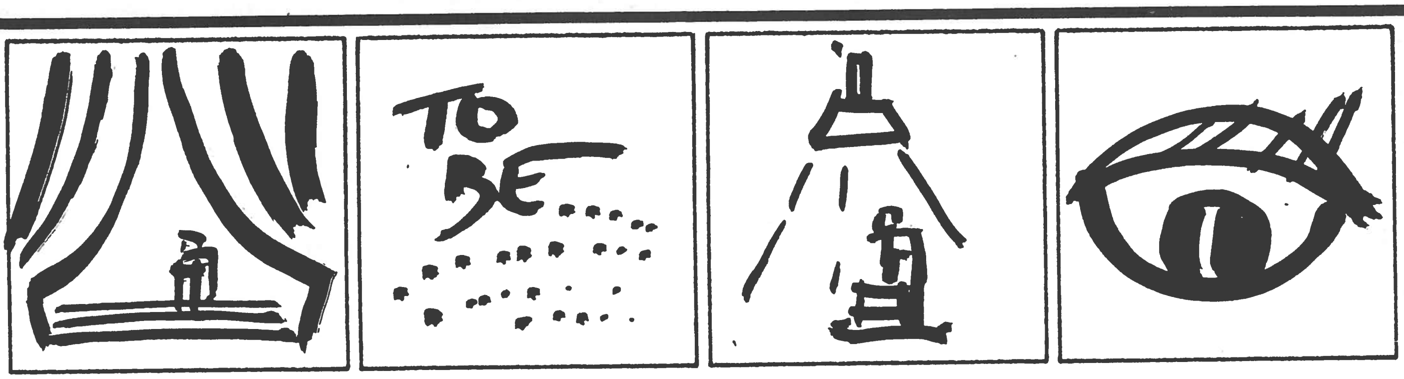

A G E N D A

BEURZEN:	19 - 21 juni 1996	AUDIO '96 : LONDEN
	25 - 27 juni 1996	JAARVERGADERING-T.T.-BEURS : DRESDEN
	7 - 11 september 1996	BRITISH MUSIC FAIR : LONDEN
	18 - 23 september 1996	PHOTOKINA : KEULEN
OISTAT - VERGADERINGEN	26 - 29 juni 1996	EXECUTIEF COMITE EN VOORZITTERS COMMISSIES : DRESDEN
	20 augustus tot 2 september 1996	COMMISSIE SCENOGRAFIE : FINLAND ZWEDEN COMMISSIE THEORIE EN GESCHIEDENIS

T.T.-GIDS 1996 EN AGENDA VERSCHIJNEN BINNENKORT !
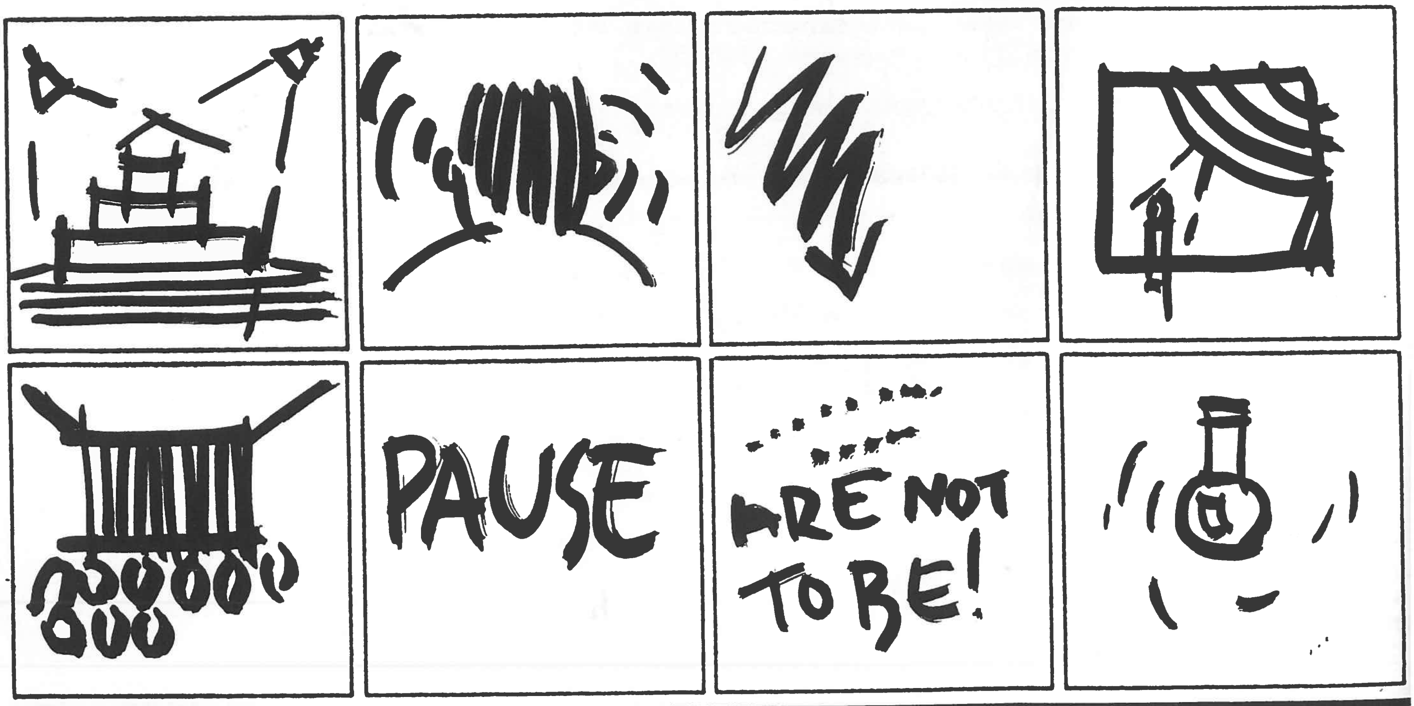
VOOR VERDERE INLICHTINGEN ZIE PAGINA 2 VAN DIT NUMMER.